

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.

The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website

<https://kksu.co.in/>

Digitization was executed by NMM

<https://www.namami.gov.in/>

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhed
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi

<https://egangotri.wordpress.com/>

Checked 2012

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. 1180 विषय वैदिक
नाव. गुणपद्वानि (ms)
लेखक/लिपीकार —
पृष्ठ 22 काल — पूर्ण/अपूर्ण

श्रीगणेशायनमः॥ ग्रंथादौ गणना च चरारदेना।
 चलिख्यते॥ १॥ ऊम्॥ सनोः श्रीपरमात्मवस्य निवदासा।
 ॥२॥ श्रीजनकः सूर्यदासो ज्ञानि॥ यन्मानुष्यशसादिशोदशविंशत्युक्तं॥ यन्मन्त्रे प्रविज्ञानीते॥ एषा पते
 विद्यतिराभावसन्निधिषो॥ १॥ शिष्यबुद्धनुकूलनाय प्रयोजनं वर्णयन्॥ श्रीमन्त्रे प्रविज्ञानीते॥ एषा पते
 ध्वगमा च यदाहुर्यस्यानन्तविष्णोभरिषो॥ कुंडसंगभरिभेदं तदत्र ब्रूते रामो नैमिषस्त्रो विचार्य॥ २॥
 एषानिष्कृतिस्मृतिरितायता॥ पूर्तीनिवापीकपतङ्गागारमादिविषयः॥ अत्र आडिसामस्य सचनार्थः॥
 आपूर्तीनि सर्वपूनीनीति॥ यदा देवनाहं देवैस्त्रिस्तुत्रे देवतापदस्योपलक्षणान्॥ देवताप्रीतिसंपादकं
 कर्माप्युच्यते॥ तस्यापि प्रसिद्धसाहचर्यस्य दंडे आनेकु॥ अंगमुपकारकं॥ आद्यमिति संनिपस्योपकार
 कर्त्ता भुरग्य॥ यद्यारदातिलके॥ कुंडस्य रूपं ज्ञानीयात् प्रकृतं वपुरिति॥ ननु वनदंगत्वादेव यथा कथं
 किञ्चिच्छाद्यमिषा शंस्पाहयस्येति॥ यदाहा विश्वकर्मा॥ रत्नाधिके न वेदो गोही नेनेनुधनक्षपः॥
 वक्रकुंडं तु सतापो मरणं विनमरेवले॥ मेखलारहिते शोकोऽप्यधिके वित्तसंक्षयः॥ नार्थविनाशनं
 प्रोक्तं कुंडं योन्या विना कृतं॥ अपत्यध्वसने प्राक्तं कुंडं यत्कृत्वा विज्ञेयमिति॥ अन्यत्रापि मेत्रयंथेप
 ॥३॥ मानाधिके लवे न्यस्मिन् नहीने दारिद्र्येनेति प्रकृतं॥ संगमिति कंठमेखला योनिना जियुक्तं॥ ननु
 पयोगिमंडपदिपुक्तं च॥ नरिने दामति वनुरस्यो न्यादिने दवरा॥ विचार्यते क्वचिदा वा ये रत्नान्तरत्वा
 ॥४॥ दौषाभावमन्यमानैः शिष्यबुद्धिर्लोकोमा भूतिरिहो विरोधो नोक्तः सोप्यत्रोच्यते इति सूच्यते॥ नरा
 दौहलादिपरिभाषामाह॥ त्रसरणुरथरेणुवाला यन्तदनुलक्ष्य च॥ यकायनो गुलमिति परमाणोः

क्रमनोऽगुणितानि॥ ३॥ कृतमुष्टिकः प्रकोटो मुष्टीरतिरिचमांशकरः॥ सौरतिः स्वकनिष्ठः परएवलांश
 रहितस्यान॥ ४॥ हस्तस्य वक्रुर्विशसंगुलउक्तो मेतोपटुतिः॥ अंगुष्ठमध्यरेखा मध्यगुलमध्यपर्वमिति॥ ५॥
 अंगुलमाहुर्वै॥ सिद्धांतं ब्रूते तत्र॥ उपलब्धकृतिमूलकं मकुटं हितं समाश्रित्य॥ ६॥ परमाणुर्निरव
 यवः क्रियावान् पार्थिवदिश्चतुर्विंशत्कार्ककाणां प्रसिद्धो योगप्रसक्तस्यैवरेखा लोकादृष्टवशा
 क्रिया॥ क्रियातो विजागस्ततः पूर्वसंयोगनाशस्ततः उत्तरसंयोगोत्पत्तिरिति प्रक्रियया परमाण्वन्तर
 संयोगोऽष्टांशकतद्व्यत्यपरिमाणत्वादस्य च प्रसक्तः॥ क्रितीर्द्धांशुकैस्त्राणुकैः॥ चतुर्निर्द्धांशुकैः
 मेते बहुद्वयारब्धत्वादस्य प्रसक्तः॥ चतुरणुकमेव त्रसरणुरथरेणुपरमाणुकः॥ त्रसरण्वष्टकं रथरे
 णुः॥ रथरेण्वष्टकं वालाग्रं॥ तदष्टकं लिखा॥ तदष्टकं यका॥ तदष्टकं यवः॥ तदष्टकं मंगुलं॥ प्रकोट
 कस्तु बह्वुष्टिको मुष्टीरुत्तीश्वोच्यते॥ सवस्वाष्टमांशो नो नो हस्तएकविंशसंगुलः॥ मुष्टिरेव वा
 कनिष्ठः॥ अरतिर्नो मसादौ गुलेन स्वषोडशांशो नो नो हस्तः॥ चतुर्विंशसंगुलस्तु हस्तः सर्वा वा
 यप्रसिद्धः॥ यदुक्तमादिपुपुराणे॥ जालान्तरगतं जानो यत्संक्षेपं दृश्यं प्रजः॥ प्रथमतः प्रमाणानां
 त्रसरणुं प्रवक्षते॥ त्रसरणुः सविज्ञेयो यष्टास्तुः परमाणवः॥ त्रसरण्वष्टकं रथरेणुस्तु
 सः स्मृतः॥ रथरेण्वष्टकं रथरेणुस्तु वालाग्रं तस्मिन् तद्विधेः॥ वालाग्रं गुणं फलितं शालुयकालिशा
 ष्टकं स्मृतं॥ अष्टौ यका यवंप्राहु रंगुलं नुयवाष्टकमिति॥ ननु यकायनो गुलमिति परमाणोः
 ज्ञेयस्वेकविंशतिः॥ चचारि विंशतिश्चैव हस्तः॥ ७॥ तालाः॥ तालाः स्वगुलिपर्वणि वि
 कैचिदंगुष्ठमध्यरेखा मिति माह॥ यदुक्तं॥

पविश्यते ॥ तत्र तत्र बहवर्गं मन्त्रं नमिनुयात् ॥
 यद्धारदा तिलके ॥ कर्तुं दक्षिण हस्तस्य मध्यमांगु
 गुलमुदीरितमिति ॥ एवं विप्रतिपत्तौ सिद्धान्तः कल्पकारमन्त्राः ॥ अथोच्यते ॥ ननु ॥ श्रुति
 द्वैधं तु यत्र स्यात्तत्र धर्मा कुभौ स्मृतौ ॥ स्मृति द्वैधे नु विषयः कल्पनीयः पृथक् पृथक् गतिवचनाद्
 तस्मिन् विप्रतिपत्तेर्विषयकल्पनमेवाचेतनत्वे कतरपक्षाश्रयणो नासिद्धान्तकरणे ॥ उच्यते ॥
 कल्पानां साक्षादुपलभ्यमानश्रुतिमूलत्वात् स्मृतिन्योन्यमितश्रुतिमूलत्वात् ॥ प्रामा
 ण्यं ॥ नानाशास्त्रागतलिङ्गादकल्पितश्रुत्यर्थोपसंहारोपनिबन्धस्य कल्पस्वरूपत्वात् ॥
 प्रयोगशास्त्रमिति चेदस्य अधिकरणेनाप्यकृता कल्पप्रामाण्यस्य व्यवस्थापितत्वात् ॥
 वार्तिककृतानुयद्यप्यप्रामाण्यप्रामाण्याचेतनेष्टतथापि के कल्पानां स्वतंत्राणामेवं
 वेदवत्प्रामाण्यं न तस्मिन् विवक्षितं तत्राणामिति नुचितं ॥ ननु च श्रुतिपरतंत्रेण प्रामाण्यम
 ष्टं ॥ ननु च श्रुतिपारतंत्र्येण प्रामाण्यं कल्पानां स्मृतितत्त्वमधिकं ॥ उच्यते ॥ तन्मूल
 भूतश्रुतेः प्रत्यक्षत्वमेव तदधिक्यहेतुः ॥ स्मृतीनां तन्नुमितश्रुतिमूलत्वमनुमातव्यं
 प्रत्यक्षस्य श्रेष्ठत्वे मुपजीव्यत्वात् ॥ सिद्धान्तमाहा ॥ समस्ति नेवाप्रपदो ॥ २ ॥
 छिन्ने वा यजुर्वेदाहौ नरिपंचमौ शः ॥ हस्तस्य तस्वापि जिनां शको त्रांगुलं यवस्य

यवोष्टमस्तु ॥ १ ॥ समपादस्य प्रपदमालं व्योह्रितस्य वापुंसः ऊर्ध्वबाहोः पंचमौ शो हस्तः ॥ स एव कायायनादिभि
 ररत्नैरिस्फुक्तः ॥ यदुक्तं पश्चिमे ॥ आह वनीयकुंडप्रकृत्य ॥ अरत्नवतुरस्त्रपर्वस्याग्नेः खरो तवेदिति ॥
 हस्तमात्रतादिकुंडानां प्रसिद्धा ॥ तस्य चतुर्विंशोऽंगुलं ॥ अंगुली च मांशस्तु मानार्थं कल्पितो यवः ॥ यजु
 मानेनोर्ध्वबाहुना प्रपदो छितेन समस्ति नेन वेति ॥ तथा ॥ पंचारत्नः पुरुषोदशपदो द्वादशांगुलपदं
 प्रक्रमस्त्रिपद इति ॥ अत्रायं तात्पर्यार्थः ॥ प्रपदो छितः समस्ति नेवापुरुषः स्यात् ॥ श्रुतिद्वैधादिकल्पः ॥
 तस्य पंचमौ शो रत्नः ॥ तस्य चतुर्विंशोऽंगुलमिति व्यवहर्तव्यं ॥ अरत्नश्चतुर्विंशसंगुलं विधानात् न ह
 स्तसमत्वमत्रेष्टं ॥ श्रुतिश्चात्राग्निरहस्येन ॥ याचैतान् सप्तपुरुषान् एकं पुरुषं अकुर्वन्ति स्फुटं क्रम्यन्
 वाउद्वाहुना पुरुषेण मिसी तस्यादि ॥ तथा ॥ अथाग्नेर्विधा अष्टाविंशतिः प्रांचः पुरुषा इत्युक्तं ॥
 न शतविधस्य प्रकारदर्शने चतुर्दश रत्नैर्दिक्षु पक्षउपदधातीति चतुर्दशावतस्त्रीः पुरुष इति चतुर्दश
 यंत्रियथोक्तमेवांगुलादीनां व्यवस्थादर्शयति ॥ चतुर्विंशसंगुलीति मिसी त इति व अरत्नश्च
 चतुर्विंशसंगुलनां स्फुटमेवाह ॥ यानि तु मानांगुला ॥ निपं च धापवरात्र उक्तानि तेषां व्यवस्था
 तत्रैवोक्ता ॥ यथा ॥ नाता यन पथ प्राप्य येनातिरिविरश्मयः ॥ तेषु सुक्ष्मा विरूपं तोरेणवः परमाणा
 वः ॥ ते वै के शः ॥ ह्यास्ते वै निक्षायका तद एक ॥ तद एकं यवस्तेषां वः ॥ तेषु मुदाहता ॥ सा
 नृत्तमांगुलिः सप्तयवाः सैव नु मध्यमा ॥ षट्पयवाः धमा प्रोक्ता मानवैः ॥ त्रिंशदंगुलिः ॥ विन्य
 सेति धगशान्तिर्यवेर्माना त्रांगुलं ॥ शालिनि वीरज न्यसौ त्रिंशदंगुलः पृथुमल ॥ आदर्मानः

दक्षिणकरे मध्यमांगुलिमध्यमं॥ पर्वणारतरदा॥
 हिमगुलिनिःकृतं॥ चतुर्धा विनज्जे देको नागो मुष्टांगुलिस्मृतं॥ वायुना नैवकाधम्य
 तुर्निर्देवांगुलिनिर्महर्षिर्मध्यांगुलेर्मध्यपर्वणागतिर्यग्विस्पदिष्येत्तु मया॥ पंकं चित्पुरुषा म
 यामं विनज्जदशधापुनः॥ एकं द्वादशधा नागं कृत्वा तेष्वेकमंगुलं॥ देहलब्धांगुलं नाम
 जानीयात्तस्य तत्पुनः॥ इति॥ उवाचः प्रतिमायास्यान्महामानांगुलाश्रयः॥ महामानांगु
 लिरिति मात्रांगुलिरिहोदिता॥ प्रासादादींश्च तेनैव कुर्यान्मानांतरणवा॥ वेदिकापी
 दशविंकारथादीनां विधिः पुनः॥ मानांतरांगुलेनैव नवनाशेन केन विन॥ यागोपकर
 णानां च कुर्यान्मानांगुलेनैव॥ होमांगानि सुवादीनिकुंडं मुष्टांगुलाश्रयं॥ देहलब्धा
 गुलेनैव प्रतिमांगानि कल्पयेत्॥ इति॥ यजमानांगुलकरमिति रजः सर्वत्र बोद्धव्या
 परिनाचितं प्रमाणं यजमानस्यैव कल्पयेन्मतिमान्॥ ७॥ अंगुलं हस्तो वितस्ति रित्याद्य
 त्रप्रमाणं याजमानमेव ग्राह्यं॥ ननु वरणयोगाद्विज्ज्ञां यस्य कस्य विदनिधमादा॥
 यतो दातव्यं न च नारं न वरणं वत प्रमाणेषु यजमाने प्रतीतिमादितिकासा ॥ ३॥
 यनपरित्यागितत्वात्॥ — — — अथ कुंडं मुंडं पादपयुक्तं भूतसमूहसाधनमाह॥ कीलेन
 कीकृतं मूले पृथक् स्रक्ष्मसमाग्रयोः॥ दंडयो र्यनैकद्युः स्यात्तियं ज्ञेयं विहितं॥ ८॥

कीसादीनां योजनीयो दंडः समतयादयोः॥ मूलप्रोतं लंबिसत्रमस्य शतज्वरवदुतं॥ नृस्तेन गुणमे
 मध्यां कात्तिर्यगंदुगताद्यतः॥ सर्वलक्षणपर्ययदन्ति मयै द्वापि युक्तिः॥ १॥ अंकयावत्सूत्रमिति
 नृरेव समतां व्रजेत्॥ विज्ञाधताया प्राक्तन्यां मुंडपादिसमाचरेत्॥ ११॥ रज्ज्वः प्रोतमूल
 योः समस्रक्ष्माग्रयोः॥ दंडयो रूपाग्रंती र्यगंदो न्यो मध्ये कित इतरं किलाभ्यां प्रोतोतरे स
 मे कार्यः॥ एवं दंडत्रयेण हीर्धत्रिकोणता स्यात्॥ मूलान्नं न सूत्रति र्यगंदुस्योपरिलंबितं
 नृभिर्मप्राप्तं मध्ये नारवदंडाग्रयोर्न न्यस्तयो र्ये त्री र्यगंदु मध्यां कादापातितत्र निष्का
 भूः पूर्यान्मत्ररवनरीयावा॥ यावन्मध्यां विद्वे सूत्रं पतति तिस्रः समाकार्योः॥ सावभ्रमुद्रिमा
 जेनादाहास्वातुादित्यादिस्मर्यं प्रकारे प्रागेवास्त्वा॥ यप सारणे न शोधिता पश्चा
 देवं समकार्या तत्र मुंडपादि रचयेत्॥ अथ मुंडपस्य मुखनिदिक्षु वक्ष्यामि तदुपपा
 दितया विस्साधनमाह॥ सूत्रयः सरलः शंकुः पृथुः केशधनः स्थिरः॥ अथ योपि वा स्रक्ष्ममु
 खो निहतः प्रविशेदु वि॥ १२॥ पादानरं कुतुगलव्या साईकृतमुंडने॥ मध्ये निवे
 र्यावृत्ते स्यादिकु वलुप्यतः सुमेः॥ १३॥ सपादरीकुतुगलमाने कीकृताग्रके॥ चतुः
 कीले स्पष्टशिरो एवं शंकुर्जडुर्नैव त॥ १४॥ शंकुमानाधिक व्यासदले वृत्तवित्तो
 द्यतः॥ निर्यो निवयतः शंकु व्यापा प्रकृष्टव्रमंतयोः॥ १५॥ शंकुः पृथुमूलः स्रक्ष्माग्रः

सरलकीलोभुविसधनः स्तिरएव स्यादिति मलसमीकार्यं ॥ अथवा स्तुलभूततुल
 मध्यादधोपि स्रश्माग्रं न वन्ति समभुवि निहिते शंको यदुविप्रविराति ॥ स्तुलमूलमव
 उभुवउपरितिष्ठति इत्येव रूपान्न स्रश्माग्र एव शंकुः ॥ वन्ति तत्र भ्रान्तिवैशित्यं च शंको
 भ्रमित आग्रं यावदुच्चत्वं तत्पादोनं कृत्वा तावता व्यासाद्धेन शंकुनिवेशनस्था
 ना इत्तन्नामयेत् ॥ तन्मध्ये शंकुं स्थाप्य तच्च वृत्तं प्रागुद्वेष्ट्य तद्वृत्तं नात्काल्येति
 कृतुं शक्यं कनीयं ॥ तत्र दिक्कृतुं शक्यं केषु शंकुचतामानं सपादं कृत्वा तावता व्यासाः
 सरलशलाकाश्च तत्र स्थाप्यास्तस्यामं गणसंपातेन कीदृशं शंकुं गेयां ज
 येनैः स्पृष्टाग्रः सरलः शंकुर्न वन्ति ॥ अथ च प्रकारः शंको सममूलं वा करणे की
 तमात्रे शंकुं कृते तत्सरलं वाच्यं ॥ अत्रोपपत्तिर्लीलावसोलाकराचार्यो
 क्ता ॥ ॥ इष्टाद्वा होयः स्यात्तस्य निर्मादिशतरो बाहुः ॥ अत्रैवाचनुरस्त्रवा
 साकोटिः कीर्त्यताततैः ॥ तत्कुर्यात्पदं कुर्यादोः कर्णवर्गयोर्विवरात् ॥ मले कोटिः
 कोटिः श्रुतिद्वयोरंतरात्पदं बाहुं शितं ॥ अत्र कोटिश्चतुर्भागः शंकुस्तत्तलान्त
 र्भुयो रोनव्यासाद्धे वृत्तदिगं कस्मिंश्चोत्तुजः ततः शंकुं गेयावन्निवेशित ४

शलाकाः पंचांशः कर्णो रतिश्च स्तिर एव शंको स्तिर कृते शंकुप्रमाणं वा या प्रवेशा
 हा किंचिदधिक व्यासार्धं वृत्तान्तरं शंकुस्तुला प्रागेव कृत्वा स्थाप्यः तस्मिन् वृत्ते पू
 र्णहृत्पतः शंकुं छाया मधो विराति अपराह्ने वयतो निर्घाति तत्र विद्वद्भ्यं कृत्वा तपो
 रूपं रिस्रत्रंदद्यात् ॥ तत्रावस्त्रत्रं पूर्वोद्दिग्यर्थः ॥ अथ विष्णुत्वं ॥ समे शंकुं निरवा
 यशंकुसमितयो रूपा मंडलं परिलिख्य यत्रै रवयोः ॥ शंकुं गेयां निपातति
 तत्र शंकुनिहतिसाग्राचीति ॥ अत्र स्रश्मत्वमाह ॥ ॥ पुतिप्रवेशापगमांत
 रालद्यदीहते भवोपगमांतरालं ॥ प्रकृष्टनागरवर सच्चिदासांशेनापनोरात्र
 लितेन्द्रकाशः ॥ १५ ॥ धाया प्रवेशा निर्गमार्थं वृत्ते याचिद्द्रव्यं प्रवेश निर्गमयोः कृतं ॥
 अग्निमदिने पितृपुनः कार्यं ॥ पूर्वदिने च यदा छाया प्राविशायदा चेति निर्गता तदनरा
 लनायः छायादिना ज्ञातव्याः ॥ तिनोतरमंडलं धायापगमचिद्द्रव्यं पूर्वदिने छाया
 गमचिद्द्रव्योरंतरमिष्टं स्तिरचनुराद्यैर्जीर्वा विन्यतत्र तत्र शंकुं गेयं ॥ तानि र्घटितं
 तत्रालभागाः ॥ कल्पितगुणान्याः षष्ठा तात्यालं च शंकोः पूर्वदिने कृतं प्राचीस्त्र
 पूर्वनाग एव सूर्यस्यांतरास्मिन् मनेऽनुत्तरोदाहरेण स्मिन् रसिणतश्च शंकुं गेयास्तत्तत्प्राचीभवेत्
 अत्रोपपत्तिः ॥

पयहोरात्रसंबद्धषष्टिनाडितिः काल्यतचिन्तितिराल्लुब्धस्य पावनं शास्त्रं
 पाचलनतदाप्रवेशनिर्गमांतराल्लुब्धस्य चालनामोत्रराशि कं आयते
 योस्तिराशावातिनज्जातिप्रमाणमिच्छाच ॥ फलमन्य ज्ञातिमये तदप्यगुण
 मादिनाविज्जेदिति ॥ दिनगतघटीज्ञानं त्वस्मान्निर्गन्थांतर उपानिबद्धं ॥
 यथा ॥ देशे स्ये परमं दिनं दिनमिति न्यूनं मरुत्तं रव षट् विंशतिमांगुलशंक ३३ द्रु
 हर्दलरुचिर्जायेत स्रक्ष्मश्रमात् ॥ तनूनां परमं दिनं दिनं दलविदुर्जितेषु
 षष्ठ्यं शोनं द्वियुजा हतं तु द्युतिकारुगा अनीष्टामना ॥ अथोदकसूत्रं
 धनमाह ॥ ॥ प्राच्यं ताभ्यामध्यामलूय कंचिद्वृक्षे वनाहं कतेषां तमीसः ॥
 ताभ्यामध्यामलूयताभ्यामध्यामलूयं दद्याद्दक्षिणां दक्षिणं दद्यात् ॥ ७ ॥ प्राचीसूत्रं प्रा
 गुक्तं तदंतद्वयमारभ्य तन्मध्यां कंचिदुलूय स्तुतेन व्यासाहं नमध्यां नमुखं
 मिथामिल दृता द्वयं कुर्यात् ॥ तत्र यो दक्षिणां दद्यात् तामस्यैतन्मध्यां कृतं दक्षि
 णांतरं सूत्रं पातयेत् ॥ चतुरस्रसाधनमाह ॥ ॥ सूत्रं प्राचीलूय मध्यं मुक्तं यो वि
 तान्यां तमी पार्श्वयोः कृत्वा दद्यात् सूत्रं मत्र विलिखेत् प्राचीं पुणो नो न्येतं ॥

दिक्किं द्रव्यतो विदिक्ष्व च सप्तान व्यासार्धमिस्याल्लिखेत् सूत्रं स्तेषु चतुर्षु वेदसि
 निष्ठः स्याद्देवकोणं समं ॥ १८ ॥ प्राक्सूत्रं तद्व्याससूत्रं मध्यं कंचिदुलूय क
 र्कटेन पार्श्वे द्वये वनाहं द्वयभ्रमा मस्य द्वये कृत्वा तत्र तिर्यक्सूत्रं प्राक्सूत्र
 तुल्यं दद्यात् ॥ प्रागुदकसूत्रं द्वयसंपातान् मध्यादि च चतुरस्रव्यासाहं मा
 नेन सूत्रेण कर्कटेन वा चतुर्दिक्ष्विद्वं चतुष्टयं कुर्यात् ॥ प्राग्दक्षिणा
 विद्वं स्तेन सूत्रेण कर्कटेन वा नैयामस्य कुर्यात् ॥ दक्षिणा प्रतीची वि
 द्वं स्तेन नैर्ऋत्या ॥ प्रसगुदकसूत्रं नवायव्यां प्रागुदकसूत्रं नैऋत्यां त
 मस्य चतुष्टयपातितं सूत्रं चतुष्टयेन समचतुरस्रं स्यात् ॥ प्रकारांत
 रेण चतुरस्रमाह ॥ व्यासद्विगुणरज्वंत पार्श्वौ कृत्वा कयेद्विमां ॥ व्यासा
 हं मानेन शंकुं सार्द्धं स्मि कर्षणाय च ॥ १९ ॥ प्राच्यं तं शंकुं सप्तशौ कृत्वा
 वा कर्षे कर्षणे ॥ शंकुं केवा कश्चाणिरेव सुदकं व्यासस्य चां स कौ ॥ २० ॥

नि

कुंडमंडपादेव्यो सो षो वा निष्टस्तावद्विगुणं रज्जुमुनयतः पाशां कुरु
त्वातामेकतः पाशातव्यासादं मात्रे विद्वेत्तं शं कथं ततः शं कं कादप्रतोव्या
सादं स्यात्पुद्गमानेन च विद्वेत्कर्षणाय च ॥ ततः कुंडमंडपादौ प्राची सूत्रं प्र
माणेन दत्त्वा तदंतयोः शं कं रव्यतयोस्तद्वज्रपाशौ तथा कुर्यात् ॥ यथा
व्यासाद्वाचं को यतः कतः सपाशः प्रती-यां स्यात्ततः कर्षेद्वद्विगुणत
आकृष्य व्यासाद्वा विद्वेदक्षिणश्रोणि शं कं दद्यात् ॥ व्यत्यस्यैव मुत्तरुद
कश्रोणि शं कं पाशौ व्यत्यस्यैव मुत्तौ साध्या ॥ शिवा समचतुरस्रं ॥
सूत्रव्यासो काटिचतुरस्रा कर्षेत्तद्वज्रसूत्रं ॥ कर्षेद्व्यासाग्रं सूत्रं कर्षेत् ॥
पंचांशं हति-यस्य क्षेत्रे प्राग्ब्रह्मसना ॥ यदुक्तं श्रुत्वा ॥ रज्ज्वंतयोः पाशौ करोति श्रो
ण्यं सति रज्ज्वनसंख्या समास्य तं गेषु लक्षणानि ॥ प्राच्यंतयोः शं कानेहंति श्रो
ण्योरस्योच्च ॥ शं कौः पाशौ प्रतिमुखा नरे रज्ज्वनेन गृहीत्वा दाक्षिणपूर्वौ ॥ ६ ॥
दिशं हरति एव मुत्तरतो विषयं स्येतरतः प्रमाणमभ्यस्याभ्यासचतुर्थे

लक्षणं करोति ॥ तन्निरंछनं ॥ तथा ॥ प्रमाणाधे समचतुरस्रस्य शं करिति ॥
अथ मंडपस्वरूपमाह ॥ ॥ दशद्विक्रामा मावत्यो मता वथमध्यमोरविम
नुकरामा मो श्रेष्ठौ कला धृतिपाणिकौ ॥ विततिरपि च प्रोक्ता यामो न्मितैव
हि मंडपे नरवकरमपि प्राहुः केचिन्नुला पुरुषार्पणे ॥ २१ ॥ दशहस्तायाम वि
स्तारः समचतुरस्रो द्वादशहस्तायाम विस्तारश्चाधमो मंडपौ षोडशमहा
दामादौ ॥ द्वादशहस्तश्चतुर्दशहस्तश्च मध्यमो ॥ ननु द्वादशहस्तोऽधमोऽ
क्तः सकथं मध्यमः स्यात् ॥ दशहस्तापेक्षया तस्य मध्यमत्वं चतुर्दशहस्त
मध्यमापेक्षया धमत्वमित्यदोषः ॥ षोडशहस्तोऽष्टादशहस्तश्चोत्तमो ॥
एषां पंचानामपि क्रमात्क्षेत्रफलं हस्तशतं ॥ १०० ॥ सचतुश्चत्वारिंशच्छ
तं ॥ १४४ ॥ चतुस्तुने द्वे शते ॥ १८६ ॥ षट्पंचारादधिके द्वे शते ॥ २५६ ॥ चतुर्विं
शस्यधिकानि त्रीणि शतानि च ॥ ३२४ ॥ उक्तं च पंचरात्रे ॥ कनीयादशहस्ताः
स्यादधमो द्वादशो नितः ॥ तथा षोडशमिहोत्तमो मंडपः स्यादिहोत्तमः शति ॥
तथा च सारसंग्रहे ॥ षोडशहस्तमुत्तमा ॥ दशहस्तो वा द्विद्विहृष्याततः

क्रमादित्युक्तं ॥ अस्यार्थः ॥ अत्रैव मंडपे द्विद्विहस्तद्विदिः कार्या ॥ ततश्च दशहस्तो
 द्वादशहस्तश्च कनीयान्द्वादशहस्तश्चतुर्दशहस्तश्च मध्यमः ॥ षोडशहस्तोऽष्ट
 दशहस्तश्चोत्तम इति हेमाद्रिणा व्याख्याता ॥ यथा लिङ्गपुराणे तुलापुरुषाधि
 कारे ॥ विंशतिहस्तप्रमाणेन मंडपं कुरु मेव वा ॥ अथाष्टदशहस्तेन कलाहस्ते
 न वा पुनः ॥ ॥ इति विंशतिहस्तोऽप्युक्तः ॥ तत्फलं चतुःशतं हस्ताः ॥ ४०० ॥ चतुर
 स्त्रसाधनविधिरुक्तः ॥ ननु दशहस्तमंडपे त्र्यंशेन वेदी स त्र्यंशं करत्रयाय
 ता ॥ पर्वतः पश्चाच्च कुंडे मेखलात्रयकंठवती विंशत्यंगुलाधिकैकहस्ता व्या
 स मती कुंडवेधोरंतरालं पदमात्रे सञ्च्यत इति अष्टौ हस्ता व्याप्ताः ॥ आचार्या
 घुपवेशानखलमपि नास्ति ॥ पंचमेखलापक्षे तु कुंडानामप्यसौ कर्ममित्य
 युक्तोऽयं पक्षः ॥ मैवं ॥ एकमेखलैककुंडपक्षे दशहस्तोऽप्यस्ति तर्मादौ
 कार्ये त्यक्त्यैकमेखलैककुंडपक्षे च ॥ मंडपद्वाराण्याह ॥ द्विकरायति कंदिगं
 तरा भवति द्वारचतुष्टयं क्रमात् ॥ चतुरष्टमितांगुलैर्धनं कथितं मध्यमप
 ज्ययोरपि ॥ ॥ दिशो मध्ये द्विहस्तवित्तानि च सारिद्वाराणि द्विस्त्रयमभि

हितो हस्तहस्तमानकृतद्वारशारवानिकार्याणि इति धर्ममंडपे द्विविधेऽपि ॥ मध्य
 मे मंडपे द्विविधे चतुरंगुलाधिकरायामानि ॥ त्रैलोक्यमंडपे तु द्विविधे षांगुलाधिक
 द्विकरायामानि ॥ तदुक्तं पंचरात्रे ॥ विकन्यसे द्विकरं द्वारं चतुरंगुलं एहितः ॥ मध्य
 मोत्तमयोर्वेदी मंडपस्य त्रिभागतः इति ॥ ॥ अथ वेदि साधनमाह ॥ त्रिधामध्य
 स्तत्रं विभज्या यममध्यत्रिभागेन वेदी एका निर्विधेया ॥ समावेदकोटिस्तुष्टाय
 इष्टिर्वेदेषु सप्तग्रहेशांशकैर्वा ॥ ॥ क्षेत्रफलतृतीयांशेन वेदी साभर इति म
 ध्यस्तत्र ग्रहणं तेन क्षेत्रफलनवमांशेन वेदिः समचतुरस्रोत्ता भवति ॥ समावे
 दकोटिरिति समचतुरस्रा ॥ तस्याश्चोष्टाये वेद्यायामस्य तृतीयांशेन चतुर्थं शो
 नं पंचमांशेन वा सप्तमांशेन नवमांशेनैकादशांशेन वेति षड्विधः कल्याः ॥ इ
 एकाभिरिति साम्यसंपादनार्थमुक्तं ॥ यथा पंचरात्रे ॥ वेदी मंडपस्य त्रिभाग
 त्कृता ॥ चतुर्थं शोऽद्वितीयास्तस्यास्त्रिंशत्पंचतोऽपि वा ॥ नवैकादशभागैस्तानि
 एकाभिः प्रकल्पयेत् इत्युक्तं ॥ ॥ अथ संक्षेपेन विवेशानमाह ॥ सारदुजासादनु
 मंडपवेदिकोणेषु चान्नपंचकरतः सुदृष्टं तुल्याः ॥ द्वाराणि तानि तदुभा

बुभयं निखेयास्तंभाः स्वपंचमलवैर्भुविषोडशीतिः ॥ वेदिकोणेषु मेस्तंभाश्चत्वारो मध्यमाः स्थिताः ॥ श्रेष्ठमंडपविस्तारदलोच्चरिति मताः शुभाः ॥ मध्यमाश्चत्वारो हस्तास्तंत्रांतरोक्तिः ॥ वलिकास्तेषु विन्यस्य मध्यभागो द्रुतिस्तलेत् ॥ वेदस्तंभचतुष्टयचक्रासु सारं प्रदार्शुणि ॥ तिर्यक्समानि दद्याच्छाघः पारतोपिमंडपोथकटैः ॥ सारदुमाः शालाशिरापामधूकजंश्चादयस्तद्दोदतो दृढा न जवः समप्रमाणाः षोडशस्तंभाः स्तेषु कोणद्वाराणां पंचहस्तामितो द्वायाः कार्याः स्तेषु वेदिकोणगास्तचत्वारः सचक्राः शिरवाभाजः ॥ श्रेष्ठमंडपयोर्मंडपायामार्धमितो द्वायाः ॥ अष्टहस्ता नवहस्ता वा भवन्ति ॥ अधममध्यममंडपेषु पि उष्टहस्ता एव ते चत्वारः कार्यास्तंत्रांतरप्रोक्तत्वात् ॥ यथाशारदा तिलके ॥ षोडशस्तंभसंयुक्तं चत्वारस्तेषु मध्यगाः ॥ अष्टहस्ता समुद्रायाः संस्थाप्या द्वादशाभितः ॥ पंचहस्ता प्रमाणास्तो निष्ठिद्राजजवः शुभाः ॥ तस्य च मांशं निखने नेदिन्यां तंत्रविज्ञमः इति ॥ तत्र मध्यमाश्चत्वारो वेदिकोणेषु निखेयास्तु परिचक्राप्रोतरं प्राण्युभयतो रं प्रदयवन्ति चत्वार इति तिर्यक्काष्ठानि वलिकाख्यानि निषेयानि ॥ अन्ये चत्वारस्तंभामं

उपकोणेषु निखेयाः ॥ अन्ये चैकैकं द्वारमुभयतो द्वौ द्वौ वेदिकोणगतस्तंभपंक्तिः समतया निखेयाः ॥ एषु बाह्यस्तंभेषु चक्राः स्युर्वा नवाः ॥ तिर्यक्काष्ठानि वेदानंस्तंभकर्णादिना कार्यं ॥ मध्यमस्तंभचतुष्टये तु चक्रा नियमः ॥ यथापंचरात्रे ॥ सारदारुभवान्स्तंभान्दृढा कुर्यादृज्जसमानम् ॥ मंडपाधो द्रुतान्वेद संख्यांश्चक्रान्वितांस्तथा ॥ वलिकामूर्धतस्तोषास्तंभद्वादराकंपुनः ॥ बाह्येषु क्तप्रमाणेन तत्र तत्र विभागतः इति ॥ स्तंभो द्वायं पंचधा विभज्य पंचमांशं निखनेत् ॥ यथापंचरात्रे ॥ पंचमांशं न्यसेद्भूमौ सर्वसाधारणो विधिः इति ॥ समंडपोदारवर्ज्यं परितोपिशब्दा उपर्यपि कटैश्छाद्यः ॥ यथा वास्तुशास्त्रे ॥ कटैः सद्भिश्च संस्थाप्या विजया धारुक्त मंडपा इति ॥ अथ तोरणान्याह ॥ अश्वत्थोऽंबरजटिवटैः पंचषट्सप्तहस्ता द्वायाः कृत्वा युगलमुगलं द्वाभुशारवानि खेयाः ॥ तिर्यक्कहस्तादितय फलकं हस्तपादार्धं दृढं न्यस्ये चक्रास्तपि निजविलै रत्यमधोत्तमेषु ॥ वेदांगलैः सार्धं युगैश्च बाणेस्तन्मूर्ध्नि कीला विनिवेशनीयाः ॥ ते वै सवेकं वरिवद्रजास्तथा शूलनिभास्त शौवे ॥ दैर्घ्यं नवा

गुलमिति स्वतुरीयतागविस्तारिश्चलमजुमध्यममङ्गमुक्तं॥ वक्रैतरद्वयमुत्तेविलमं
 गुलेतन्मध्यस्थितं विप्रतिहीनकमंडपश्चेत्॥ २॥ द्विद्वंगुलं त्वपरयोरिदमुन्नतत्वं
 बद्धैतवेनानमथांगुलमेकमेकं॥ शारवाश्चतोरणनवानिजपंचमोशेरवक्षि
 ताववतैयविशंति॥ ३॥ अश्वच्छारवपर्वद्वारे॥ उदुंबरशारवेदक्षिणो॥ लक्षशा
 खिपश्चिमे॥ वटशारवेउदक॥ शारकोश्चाधममध्यमोत्तममंडपेषुक्रमान्॥ पंचष
 हसप्तहस्तोचास्तासामुपरिकल्पितचूडासुतीर्यक्फळकमुन्नतः॥ साविलं चूडा
 न्यस्तविलेभ्यसेत्॥ तद्विहस्तमधममंडपे॥ हस्तस्य पादौ गुलघट्टे॥ तावतावद्धं
 मध्यमे॥ हस्तार्धेन वद्धमुत्तमे॥ तिर्यक्फळकोपरिमध्यमंडपेषुक्रमान् चतुरंगु
 लाः सार्धचतुरंगुलाः पंचांगुलाश्चकीलानिवेशाः॥ तिर्यक्फळकं कीलाश्चत
 काष्टस्यैव एतावन्नोरणस्वरूपं॥ यदुक्तं मत्स्यपुराणे॥ द्वारेषु कार्योपि चतोर
 णानि चत्वार्यपि क्षीरवनस्पतीनामिति॥ वास्तुशास्त्रे च॥ अश्वच्छोदुंबर
 पुश्ववदशाखाकृतानि तु॥ मंडपस्य प्रतिदिशं द्वा राण्येतामि कारयेत्॥

पंचहस्तप्रमाणास्तो विस्तारेण द्विहस्तकाः॥ षडंगुलानि वद्धास्तसप्तहस्तापथोत्त
 मे॥ षडप्येवं द्वारस्वरूपमेवाक्तं॥ तथापि मत्स्यपुराणे॥ तस्य तौरण्यलोपदेना
 द्वारं पृथगेव ज्ञायते॥ अतएव च मध्यमोत्तमयोर्द्वारवद्विचतुश्चतुरंगुलान्तो
 रणवद्विस्तृषडषडंगुलेति ज्ञेयः॥ अत्र विप्रक्षः॥ वैष्णवयागतोरणोपरिकीलाः
 क्रमात्॥ शारवचक्रगदाजानाकार्याः॥ पद्मास्तशास्त्रे॥ मस्तके द्वादशांशो मं
 खचक्रगदां बुजं॥ प्रागादिक्रमयोगेन न्यसेत्तेषां स्वदारुद्रमिति॥ द्वादशो राक्ष
 लकस्य चतुरंगुलादिरेवोक्तं॥ शैवे विप्रक्षः॥ तेकीलाः श्रलाः नास्युः श्रलाकात्वं
 चैवं नवांगुलाश्च तन्मध्यकीलः सरलस्तमुन्नतयोः॥ किंचिद्वक्रौ स पादद्वयं गु
 लो विस्तारः श्रलस्यैवैव चतुर्थी शोनदी र्धमध्यधौ गुलद्वयं विले प्रविशति
 इत्यधममंडपे मध्यमे त्वेकादशांगुल उच्छ्रयः पादौ न्यंगुलो विस्तारः॥ मं
 गुलो विल प्रवेशः॥ उत्तमे त्रयोदशांगुल उच्छ्रयः स पादौ न्यंगुलो विस्तारः॥
 चतुरंगुलो विल प्रवेशः॥ यदुक्तं पिंगलामते॥ श्रलेन विहितः कार्यो द्वार

शारदास्तमस्तके ॥ श्रुतेनवांगुलं दैर्घ्यं तुरीयां शो न विस्तृतिः ॥ अङ्गुलं वै मध्यमं
 गं स्पष्टं चिद्वक्त्रं च पक्षयोः ॥ प्रथमं तस्य मारव्या तद्वंगुलं रोपयेत्तथा ॥
 शेषाणि द्वंगुला वद्विर्वेशां गुलं वद्वि तति ॥ अथ कुंटा मात्रं नक्षत्रं
 मसंख्याया तद्व्यवस्था माहा ॥ पंचाशत्समिते शता दशगुणे प्या कोटिहो
 मे कमा कुंडं रात्रिररति हस्ता विततं द्युध्यं गनागैः करैः ॥ आदुर्लक्ष्यं तु तैव
 हस्तामितं स्पष्टं कैकहस्तं धनं यावत्पांडुचलक्षवद्वि तइदं कोटौ तु पंचमा
 करैः ॥ ३२ ॥ पंचाशत्समात्रं होमेषु मुष्टि मात्रं कुंडं ॥ शतहोमे नरलिः ॥
 सहस्रहोमे हस्तामितं ॥ अयुते हि हस्तं ॥ लक्षे च तु हस्तं ॥ दशालक्षे
 षट् हस्तं ॥ कोटा नष्ट हस्तं ॥ पद्मविष्णो नरपुराणे ॥ मुष्टिमात्रं शतादौ तु
 शतैवारतिमात्रं कं ॥ सहस्रे च थ होतव्यं कुर्यात्कुंडं करामकं ॥ द्विह १० ॥
 स्तमयुते तत्र लक्ष होमे चतुः करं ॥ दशालक्षमिते होमे षट् करं संप्रत्येकं

चक्षते ॥ ॥ अष्टहस्तासकं कुंडं कोटिहोमे - तादिक मिति ॥ अन्ये तु लक्षहोमेपि ३
 हस्तमात्रमितं कुंडमाहुस्तस्यायो घृतपुष्पादिशीघ्रदाहिकवस्तुपरं ॥ हस्तमात्राच्चैकं होम
 कालसंबन्ध्या कुंडेप्येकैकहस्तं रदिमाहुर्मा वशा शहस्तं चि यते ॥ एकहस्तामितं कु
 उमेकलक्षे लक्षस्येदिकरमित्यादि यावद्दशालक्षं ॥ कोटिहोमे च दशकदमाहुः ॥
 यथा शारदातिलके ॥ एकहस्तामितं कुंडं मेकलक्षे विधीयते ॥ लक्षाणां दशकं या
 वत्तावद्धस्तो न वर्धयेत् ॥ दशहस्तामितं कुंडं कोटिहोमेपि शस्यते इति ॥ ॥ तत्रापि
 विशेषमाह ॥ समंततश्चतुर्हस्तं प्रोक्त्या षोडशहस्तकं ॥ स्कांदे कोटिहोमे कुंडं प्रो
 क्तं तत्फलं वस्तुनि ॥ ॥ यथा स्कांदे ॥ कोटिहोमे चतुर्हस्तं चतुरस्रं समंततः ॥
 योनिवक्त्रं द्वयोपेतं तदप्याहुस्त्रिमेखलं ॥ ॥ समंततश्चतुर्हस्तमित्युक्ते षो
 डशहस्तक्षेत्रफलं मन्यदेतत्कोटिहोमे कुंडं मुक्तं तस्यायेन ब्रीह्यादिकठिनद्रव्य
 होमविषयं भवितुमर्हस्यौ चिसादर्थं सरिमाण मिति च कात्यायनसूत्रात् ॥ ॥
 अथ फलविशेषं कुंडविशेषानाह ॥ यथा ॥ चतुरस्रे शिवसिद्धि यो नो पुत्राः शु
 भंदत्ते हामे ॥ अस्त्रिण्यनरिहं तेशांतिः षड्कोणके मृति छेदौ ॥ ॥ पद्मे रश्मि

रोगोष्कोणकेकुंडमुग्ममन्यच्च॥ अमिचारामेभूतोसादेह्यपंचकोणमुद्दि
 षं॥ ॥ चतुरस्रवृत्तचंद्रार्धमयस्त्रीणिचक्रमेणेव॥ मुर्यानिविप्रराजविंडते
 शरिवलेषुवाच्यस्त्रि॥ ॥ स्पष्टोर्थः॥ यदुक्तंशारदातिलके॥ पुत्रप्रदेयोनिकुंड
 मर्धेद्दामंशुभप्रदं॥ शत्रुक्षयकरंयस्यवर्तुलंशांतिकर्मणि॥ ॥ छेदमारणयोः
 कुंडंषड्भुजप्रसन्नं॥ वृष्टिदंरोगशमनंकुंडमष्टास्त्रिमीरितं॥ ॥ विप्राणांच
 तुरस्रंस्यादाशंवर्तुलमिष्यते॥ वैश्यानामर्धचंद्रांश्चद्राणांयस्त्रिमीरितं॥ च
 तुरस्रंतुसर्वेषांकेचिदिच्छतितांत्रिकाः॥ यद्वाततत्प्रकारेणादिजादीनांयथाक्र
 ममिति॥ ॥ विज्ञानललितेखन्यकुंडद्वयमुक्तं॥ पंचास्त्रिकुंडं प्रकृत्यहोमेप्रश
 स्यते॥ भूतशाकिनीग्रहनिग्रहति॥ तथासप्तास्त्रिप्रकृत्यअमिचारोपशांत्य
 र्थहोमेकुंडमितिस्मृतमिति॥ ॥ अथमंडपेकुंडानां निवेशनंफलकथनपर्वक
 माह॥ ॥ स्तंभभोगमृतिवैशान्तिकोचाटपुष्टिपरिवर्तिष्यपि॥ शक्रदिक्प्रभृतिदि
 क्षुवेदितोथाष्टकुंडपिपदांतरेभवेत्॥ ॥ चतुरस्रयोन्यर्धचंद्रयस्त्रिवृत्तषड्भुज
 पञ्चाष्टास्त्रिकुंडानि क्रमान्मध्यवेदेः पदमात्रमंतरंयत्का पर्वदिदिक्षुकार्याणि॥

अथमर्थः॥ मंडपप्रागपरदक्षिणोत्तरकोणस्तत्रद्वयरूपचतुःस्रयादिशोविभज्य
 वेदितोष्ठादिक्स्तत्रेषुपदमात्रं वक्ष्यमाणमेरयलायोग्यंचैकतःस्नानंयत्काप्रकृति
 भूतं चतुरस्रं कुंडं होमानुरोधादेकहस्तादिसर्वत्रविधायततः पर्वदौ चतुरस्रादि
 यथोक्तं कुंडं तत्तद्विद्वद्व्याह॥ फलविशेषाच्च तथा तथा कुंडाकृतिः॥ यदुक्तं कामि
 के॥ एंडास्तंभेचतुःकोणमग्नौ भोगेभगाकृतिः॥ चंद्रार्धमारणयाम्ये नैर्जतेद्वेषेति
 कोणकं॥ ॥ वारुण्यांशांतिकेवृत्तं षड्भुजचाटनेनिले॥ उदीच्यांपौष्टिकेपमरौ
 द्यामष्टास्त्रिमुक्तिदमिति॥ ॥ नवमं कुंडं तु ऐशानपर्वभोर्मध्ये पंचास्त्रिसप्ता
 स्रयोः कामनाविशेषेविधानादत्रनसमावेशः॥ काम्येपिकर्मणिदिद्धियमाभावः॥
 अथकुंडानामुद्धारउच्यते॥ तत्रचतुरस्रोद्धारोमंडपविधौस्तत्रेप्राचीक्लिंघ्येसा
 दिनोक्तः॥ तत्रयोनिकुंडमाह॥ अष्टोन्नदिशतांशस्तत्रकचतुःकोणेपुरस्ताद्वत्त्व
 त्रिंशत्तमेधयत्वथत्ववान्भोग्णोरिमानर्द्धराः॥ आयास्तत्रमुगेत्रिकोणमिति त
 छोण्योस्तादर्द्धभ्रमादृत्तार्द्धहिरालिखेदितिभवेत्कुंडोत्तमंयोनिवत्॥ ॥ हो
 मानुरोधाघावत्प्रमाणं कुंडं चिकीर्षितं तावच्चतुःत्रैल्लतास्यमध्यस्तस्यद्विनव

लपिकरात मितानं शान्कृत्वा मध्यसूत्रं पर्वभा ॥ १७ ॥ त्रिंशदंशैः संवर्धयिच्छं कृत्वा
 चतुरस्रश्रोण्योरपि पश्चिमतिर्यक्सूत्रमुभयतस्तान् एतदंशान् द्वां द्वां तया कर्दमे
 त् ॥ एकोनविंशतिं दक्षिणत एकोनविंशतिमुत्तरत इत्यर्थः ॥ ततः श्रोणितद्वयां ततः सूत्रद्व
 यं वर्द्धित पर्वीयं यावद् दद्यादिति त्रिकोणं संपन्नं ॥ ततः प्राक मध्यमसूत्रस्य पश्चिमांत
 मारभ्य वर्द्धित श्रोण्यंत यावत्सूत्रस्यार्द्धं समं क्यततस्तेनैवार्द्धमानेन बहिः पश्चिम
 भागे वृत्तार्धप्रत्यकचिदंशोण्यंत लग्नं कुर्यादेवमुत्तरतोऽस्य दिति योनि कुंडं ॥ ॥
 यदुक्तं कामिके ॥ पंचमांशं पुरीन्यस्य मध्ये वेदांशमानतः ॥ भ्रमादश्च त्वपत्राभं
 कुंडमाग्नेयमीरितमिति ॥ ॥ शारदातिलकेपि ॥ ॥ चतुरस्रीकृतं क्षेत्रं पंचधा वि
 भजेत्सुधीः ॥ न्यसेत्पुरस्तादेकांशं कोणार्धार्धप्रमाणतः ॥ ॥ भ्राममेकोणमाने
 न तथाभ्यदपि मंत्रावित् ॥ सूत्रयुग्मंततो दद्यात्कुंडं योनिभिर्भवेत् ॥ ॥ अत्र क्षेत्रो
 पपत्तिर्हस्तमानं कुंडं तावत्प्रकृत्योच्यते ॥ समलंबकचतुरस्रे क्षेत्रे च जायते करणं ॥
 भ्रवदन समासाद्धं मध्यमलंबेन संगुणयेत् ॥ ॥ शतिश्रीधराचार्योक्तरीत्या च
 तुर्विंशत्यंगुलसमचतुरस्रहस्तक्षेत्रफलंगुलानि पंचशतीषट्सप्ततिः ॥ सैव यथा
 योनि कुंडे समेति तथा कार्यं ॥ तत्र कामिका पुत्तरीतुपरि त्र्यस्त्रि फलंगुलानि स १२

मलंबकेत्फक्तदिशा त्रिशती संपंचचत्वारिंशत्किंचिदधिका श्रोणि वृत्तार्धयोः फ
 लंतु व्यासार्धवर्गवर्गा क्षेत्रफलं दशगुणान्मूलमिति रीत्या चतुर्दशाधिकरातमित्य
 भययोगे चतुःशती सैकोनषष्ठीत्यल्पकुंडता भवति ततो मानहीने दक्षिणतेति दोषा
 पत्तिः ॥ अतोऽस्मदुक्त एव प्रकारः क्षेत्रफलसाम्यपादक श्रेयान् ॥ न च स्मृति विरोधात्
 राक्ष्यः ॥ मुष्टिमानं द्वातार्धस्यादिस्मृतेर्होमविशेषे चरत्यादि कुंडपरायाजिसत्वात् ॥
 अस्मदुत्तरीत्यैव हस्तमानसिद्धेः ॥ अधोच्येत ॥ कामिकोत्तरीत्याहितकुंडे षेव यथो
 क्तफलं भविष्यति ॥ श्रीधराचार्योक्तिस्तमानुषीतिव्यभिचारिणीति मैवं ॥ प्रत्यक्ष
 विरोधात् ॥ भुत्त्वकारकात्यायनमुनिवचनविरोधाच्च ॥ आहाहिस एव ॥ मंडलं चतु
 रस्रं चिकार्षन्विष्कं पंचदशभागान्कृत्वा द्वावुद्धरे छेदः करणीत्यनया रीत्याऽस्मदु
 क्तवृत्तार्धद्वयस्य फलंगुलानि सत्रिषष्टिशतमुपरि त्र्यस्त्रि फलं च प्रउगं चतुरस्रं चि
 कार्षन्मध्यमे प्राचमपछि घविपर्यस्येतरत उपधाय दीर्घचतुरस्रसमासेन समस्ये
 दितिकात्यायनोत्तरीत्यैव सत्रयोदशकं रातचतुष्टयमुभययोगे च पंचशतीषट्सप्त
 तिसप्ततिरिति नांतरं किंचित् ॥ अतः प्रत्यक्षोपलब्ध्याः सूतेरनुसर श्रेयान्न केव
 लायास्तस्या ॥ तथा योनि कुंडं वदं त्यां कार्गतिरिति चेत् ॥ अर्थवादाय यास्वा

र्थे तात्पर्यमभजंतो विधिस्तुतिविधिनिर्दिष्टं प्रतिभाजं प्ररोचनाये सादृश्यं
 रस्ये च ॥ तथा च तादृशो निकुंडं प्रतिपादिकायाः स्मृतेः स्वार्थे तात्पर्यमभजंतोः कुंडस्य
 योन्या कारत्वं कल्पना मात्रे तात्पर्यं कल्पनीयं ॥ यद्वोपलक्षणपरत्वेनास्मदुक्त एवार्थो
 स्मृतिर्वाच्यः ॥ यथा ॥ वर्णिते पेसदा छत्री दंडी रात्र्यद्वीषु च ॥ शरीरत्राणकामो वै सा
 पानकः सदा ब्रजेत ॥ ॥ इति दृष्टानुसारिणी स्मृतिः ॥ वर्षा सुमधुरं छिन्नाक्तवासः कंच
 लाघावृत्तेनातपेजलाई वस्त्रावृत्तेन रात्र्यद्वीषु धनुरादि धारिणा सदा पादुकायुक्त
 चरणेन ब्रजतापितस्यार्थः कृतो भवति ॥ शरीररक्षायार्हं प्रयोजनस्य तुल्यत्वात् ॥
 ततः छत्री दंडीत्यादिवचनमुपलक्षणपरमेव तद्दत्तहोमविशेषेनोदितं हस्तमात्रा
 दि कुंडसंपादनपरकल्प्यक्षक्यप्रत्यक्षयुक्त्युपजीवी श्री धरादिवाक्यार्थमुपलक्ष
 यतिसा स्मृतिरित्युक्तमुत्तरायामः ॥ अन्यथा होमविशेषे हस्तादिनोदनापी ज्येष्ठस्य
 त्यक्षगमविरोधश्चायते ॥ अन्यश्च विशेषः पंचदशरादवा सुसूत्रं प्रणीतवतो
 भगवतः कात्यायनस्य कल्पकर्तुर्वचो गिरहस्यादि साक्षात् शुक्तिमत्त्वं ॥ कामिकशा
 रदातिलककारादिग्रंथ कर्तृणां संभावितं भ्रांतिकानां वचनबाधमर्हति ॥ इत्य
 तेहि ॥ तेषामपि मिथो विरोधो र्ध्वचंद्राष्टास्त्रिकुंडादिषु सच तत्र तत्रैव दर्शयिष्ये ॥ १३

ते सति च विरोधे प्रत्यक्षस्य श्रुतिमूलस्य च वाक्यस्यानुसार एव श्रेयान् ॥ प्र
 पंचितं चैतद्भूतं श्रुत्वा वार्तिके ॥ शारदातिलकतृतीयपटलटीकायां चैति विस्तारम
 यादिरमामः ॥ इति निकुंडं ॥ अथार्धचंद्रकुंडमाह ॥ चतुःकोणक्षेत्रे त्रिज
 लवकमध्यस्थितगुणे विहाया धः सार्धं द्वयमुपरितावच्चमतिमान् ॥ कलां
 त्रौ नां त्रयो नितमुपरितिर्यक् कुरुगुणं भ्रमा र्धतन्मानादपि शशिदलं कुंडमिति
 तु ॥ हस्तादीष्टक्षेत्रं पूर्ववच्चतुरस्त्री हस्तमध्यसूत्रं चतुर्विंशत्यंशं द्वा
 धः सार्धं भागद्वयं संसृज्य चिद्रं कुर्यात् ॥ उपरि च सार्धं भागद्वयमेव भागस्यैकस्य षोड
 शांशो नोनं सत्काचिद्रं कुर्यात् ॥ अथ षोडशांशगुले यवा ईस्यात्तावतो नो सार्धं भागो
 त्यक्तैर्यथा हस्तमितकुंडे आयाति ॥ उपरि च चिद्रोपरि च तिर्यग्दक्षिणोत्तरं सूत्रं दद्यात् ॥
 उपरि चिद्राच्चाधस्तं चिद्रं यावद्दत्तेन सूत्रेण कर्कटेन वा धो धमाद्वत्तं चिद्रं सूत्रं तत्र
 कोटिकं कुर्यादित्यर्धचंद्राकारं कुंडं भवति ॥ यदुक्तं कामिके ॥ चतुरस्रे ग्रहेर्भक्ते सत्काचं
 तौ तदंशौ ॥ मध्ये सत्कांशमनेन कुंडेरवं देवद्वयमाह ॥ शारदातिलके च ॥ चतुरस्त्री
 कृतं क्षेत्रं दशधा विभजेत्पुनः ॥ एकमेकं सज्जेदंशमधु र्ध्वं चतंत्रवित् ॥ ज्यासूत्रं पा
 तयेदये तन्मानाद्भ्रामयेत्ततः ॥ अर्धचंद्रं निभं तं रमणीयं भवेदिति ॥ एवं विरो

ये स्मडुक्तकुंडे क्षेत्रफलं श्रीधराचार्योक्तरीत्याऽनीयसंवाद्यं। यदाहृत्क्षेत्रफ
 लं स एव॥ व्यासार्धवर्गवर्गक्षेत्रफलं दशगुणान्मूलमिति॥ तदत्रार्धेयवाधिकेकोनविं
 शत्यंगुलव्यासाऽर्धेनानीयमंडलाध्वंत्वादध्वं कृत्यहस्तक्षेत्रफलं संवाद्यं॥ इदमेवचा
 र्धचंद्रकुंडमुपरिवृत्ताध्वंयावदन्यसंपाद्यमंडलं कृत्यामंडलं चतुरस्रं चिकीर्षन्चिकीर्षं
 पंचदशभागां कृत्वा द्वाकुदरे छेपकरणीतिकास्यायनेनोक्तरीत्या चतुरस्री कृत्य तत्फ
 लमा नीयाद्दीकुर्यादिति पूर्वतुल्यमेव॥ शारदातिलके त्रेषध्वमिचारः॥ कामिकेत्यं
 तं॥ अत्रहोमविशेषोक्तहस्तादिनोदनोदनाध्वं चंद्राकारनोदनाचयथानान्यथा क
 तास्यान्तथाधीमद्भिः कार्यं॥ स्मृत्यनुसारं श्रद्धापांतु प्रमाणतरं शुल्बसूत्रमनुसृत्य
 संतोष्येयं॥ ॥ इत्यर्धचंद्राभकुंडं॥ ॥ अथ त्र्यस्रिकुंडमाह॥ यथा॥ क्षेत्रस्य मध्यमगु
 णेजिनभागभक्ते श्रोण्याः पृथक् शारदलवान्परिवर्धयामीमां॥ अग्रे विनाष्टमलवेन द
 शाधसूत्रैस्त्र्यस्रि त्रिभिर्नवति कुंडमिह प्रयुक्तैः॥ ॥ क्षेत्रस्य प्रकृतितया समचतुर
 स्रीकृतस्य मध्यसूत्रं चतुर्विंशतिधा भक्त्वा श्रोणि सूत्रमुभयतः पंचपंचांशान्सं
 वध्वं प्राचीसूत्राये च दशांशान्नेकांशस्य अष्टमभागेनोनां वध्वं ग्रन्थमेव सूत्रत्रय
 पातां त्र्यस्रि॥ अत्र भूस्वतुस्त्रिंशद्देदनं भून्मंतस्मासाद्दसप्तदशशते मध्यमलं १४

वेनाष्टमांशोनचतुर्विंशता गुणिताः क्षेत्रफलांगुलानि हस्तक्षेत्रफलं भवेत्॥ प्रागुक्ता
 त्रियवोनानीत्यत्यांतरत्वाद्न दोषः॥ यडुक्तं कामिके॥ यथा॥ त्रिभागवृद्धितो मस्यैस्त्रि
 भिनैरांशवरं भवेत्॥ अयमर्थः॥ श्रोणि सूत्रं त्र्यंशोनाद्धितो भयतो वद्धयेत्तत्र मध्यम
 सूत्रं चाग्रे त्र्यंशोने वतत्र त्रिस्त्र्यारक्षोदिगतं त्र्यस्रिकुंडं भवेत्॥ शारदातिलकेपि॥
 चतुर्धा भेदिते क्षेत्रे न्यसेदुभयपार्श्वयोः॥ एकैकमंशं तन्मानादयतो लोचयेत्ततः॥
 सूत्रत्रयं बुधः कुर्यात्त्र्यस्रं कुंडमुदाहृतमिति॥ ॥ अत्र कामिके महा न्यभिचारः॥ ॥
 शारदातिलके लिखत॥ ॥ इति त्र्यस्रिकुंडं॥ अथ वृत्तकुंडमाह॥ यथा॥ षोडशाधकृत
 मध्यमसूत्रक्षेत्रपुरःपरिवर्द्धितभागे॥ एककषवततोंतरचिह्नान्मंडलकुंडमिति भ
 मणा स्यात्॥ ॥ चतुरस्रक्षेत्रं मध्यमसूत्रे षोडशाधविभज्या प्रत एकं भागं वर्ध
 यित्वा मध्यचिह्नाच्च तावन्मितकर्कटेन वा सूत्रेण वा भ्रमणा द्दत्तं कुंडं भवति॥ व्या
 सार्धवर्गवर्गक्षेत्रफलं दशगुणान्मूलमित्यत्र फलं साधनीयं॥ यथा शारदातिल
 के॥ अष्टादशांशे क्षेत्रं शान्यसेदेकं बहिर्बुधः॥ भ्रामयेत्तेन मानेन वृत्तं कुंडमनुत्त
 ममिति॥ ॥ अत्र महान्यभिचारः॥ अत्र शुल्बं॥ चतुरस्रं मंडलं चिकीर्षन्मध्या
 दं से निपात्य पार्श्वतः परिलिख्य तत्र पदाति स्तिं भवति तस्य तृतीयांशोनसहस्रं

चाविंशत्यंशौ रंक द्वयं कृत्वा ततः सप्तविंशत्यंशमिति न कर्कटेन दक्षिणतः कृतस
 प्तविंशत्यंशचिह्नानुपंचविंशत्यंशमिति नोपर्वधश्च मस्य द्वयं वृत्तार्द्धं च लेखा
 वक्तुर्यात् ॥ एवमुत्तरतोपिमस्य द्वयं कुर्यात् ॥ चतुरस्रमध्यं सूत्रं प्रागपरं पुरस्ता
 सञ्चिमतश्च नवविंशत्या नवविंशत्यांशौ संवर्धय चिह्नयेत् ॥ ततः पुर चिह्नं द्वा
 क्षिणोत्तरावर्धमस्योपावत्सूत्रं द्वयं दद्यात् ॥ तथा पश्चाच्चिह्नं दध्यस्थितौ दक्षि
 णोत्तरमस्योपावत्सूत्रं दद्यात् ॥ ततो दक्षिणमस्यो प्रतिमिथः प्रागपरं सूत्रं कुर
 य्यात् ॥ तथोत्तरमस्यो प्रतिमिथः कुर्यादेवं ॥ ॥ इति पाठो तरेण षडस्त्रिकुंडं मुक्तं ॥
 अथोपपत्तिः ॥ उपरि त्र्यस्त्रि क्षेत्रफलं समलंबकेत्यादिना हस्तक्षेत्रे तावदानयेत् ॥
 तद्विन्नवसधिकशतमंगुलाभि तावदेवाधस्त्रिणितावदेव च मध्यस्थ
 तिर्यग्दीर्घं चतुरस्ररतित्रययोगे हस्तफलमेव ॥ ॥ अत्राहरारदातिलके ॥ ॥
 अष्टधा विभजे क्षेत्रं मध्यसूत्रस्य पार्श्वयोः ॥ ॥ भागं न्यसेदेकमेकं मा
 नेन मध्यतः ॥ ॥ कुर्यात्पार्श्वयुगे मस्य चतुष्कतं त्रिवित्तमः ॥ सूत्रषट्कतं १६

तो दद्यात् षडस्त्रिकुंडं मुक्तमिति ॥ ॥ तदुक्तं कामिकेपि ॥ षड्भागवद्विंशत्यंशे
 श्वतुर्भिः स्यात् षडस्त्रिकमिति ॥ तत्र शारदा तिलके स्मरुतटीकानुसारेण न किंचि
 द्धमिचरति ॥ ॥ इति प्रकारं तरेण षडस्त्रिकुंडं ॥ ॥ अथ पक्षकुंडमाह ॥ ॥
 यथा ॥ क्षेत्रं तश्चतुरस्रके वितति वस्त्रं रो नवत्तं कृतं व्यासार्धेन तु कर्णिका पुनरिय
 द्ध्या भ्रमात् के सराः ॥ तद्द्व्यादलमध्यं भूः पुनरिय द्ध्या भ्रमेणोर्ध्वं भूः क्षेत्र
 त्र्यव्यासजिनां शकस्य शिखिनीरूनैर्न रं रं रोः पुनः ॥ ॥ तत्संवर्धय दलान्
 काणि रचयेत् क्षेत्रार्धं मुष्मन्विना स्यात् त्रिंशद्भव विस्तृतीत्यमियता द्विचै नव
 तं बहिः ॥ स्वव्यासप्रमितो च तामिह खनेत्येकांतरां कर्णिकां कुर्वन्के सराचिह्न
 मष्टदलकं यद्वा चतुर्भिर्दलेः ॥ ॥ इष्टक्षेत्रं चतुरस्रीकृत्याष्टधामध्यसूत्रं वि
 भज्याष्टमांशमिति न सूत्रेण वा कर्कटेन वा मध्यात्तावद्वा सार्धं वृत्तं भ्रमये
 त्सा कर्णिका ॥ पुनस्तस्मिन् सूत्रे कर्कटेन वाऽन्यमष्टमांशं संवर्धय तावता व्या
 सार्धेन मध्याद्वृत्तांतरं कुर्यात्ते के सराः ॥ पुनरष्टमांशं त्रयव्यासार्धेन वृत्तं क
 र्त्वा सादलानां मध्यं भूः ॥ दलमू लं भूस्तु के सरभूम्यतः प्रविष्टे वा पुनरष्ट

मांशचतुष्टयेन व्यासा र्धेन वृत्तं कुर्वात्सादलानामुपरि भूमिः ॥ इदं वृत्तं चतुरस्र
 क्षेत्रसमव्यासमेव ततस्तु उपरि पंचम मष्टमांशं चतुरस्रव्यासचतुर्विंशति
 तमांशस्य विंशति भागी कृतस्य त्रिभिर्विंशांशै रूनं संवर्धय तावता व्यासा
 र्धेन कृतं वृत्तं बाह्यदलानामग्रभू र्यस्यादले वक्रता भवति व्यासवृत्तं चात्र
 चतुरस्रव्यासस्य चतुर्विंशतित मांशस्य षड्विंशति रूनया त्रिंशतालये
 व्यासेन संपद्यते ॥ ग्रंथांतरे तु त्रिंशत्तु व्यासमेवोक्तं तत्फलं किंचिदभिचरति ॥
 तत्र व्यासार्धवर्गवर्गा क्षेत्रफलं दशगुणान्मूलमिति चतुरस्रमांशव्यासार्धवृत्ते फलं
 गुलानि चतुःशती संपद्यं चारा किंचिदधिका ॥ बहिर्वृत्ते फलं गुलानि षड्शती
 सप्तनवतिः किंचिदधिका उभययोगः सहस्रं साद्विपं चारा छतं ॥ तदर्थं हस्तक्षे
 त्रफलं गुलानि ॥ एवमन्यत्रापि ॥ अत्र चार्धं क्रियते चतुरस्रव्यासमिता व्यास
 वृत्ता बहिर्वृत्तं यावदंतरालभुवा हि दलायाणि तथा क्रियते ॥ यथांतरालभूर
 र्धतमा संगृहेता र्धं च लजेत ततश्चार्धमेव तस्या भुवः संगृहीतमित्य र्धकरणं
 फलार्धं दर्शितं ॥ दलानि चाष्टौ वादिगतायाणि चत्वारि वैतिकल्पः ॥ कुंडानां द्व १६

ननं यद्यपि वक्षति तत्राप्यत्रे षड्विंशोऽर्थत इव न ॥ कर्णिका मंतरास्वव्यासलु
 ल्यो ह्येवां हि वापरितः कुंडरवननं कर्णिकाया अपितो पिको चतारवननं केसरक्षे
 त्रे चरवननं कुर्वन् भूधः केसराकारं कुर्यात्त्राणि रवने देव ॥ यदुक्तं कामिके ॥ चतुर
 स्राष्ट्रभागेन कर्णिकास्यादिभागत्राः ॥ तद्बहिस्त्रेकभागेन केसराणि प्रकल्पयेत्
 ॥ ॥ तृतीये दलमध्यानि चतुर्थे दलकोटयः ॥ चतुरस्रा बहिः कुर्यादलायाण्य
 पियलतः इति ॥ ॥ तथा ॥ उत्सेधं च तथा कुर्यात्कर्णिका व्यासमानतः इति ॥ तथा ॥
 अवशिष्टं दलं वेददलमष्टदलं तु वा इति ॥ ॥ शारदा तिलककारस्तु हस्तक्षेत्रफ
 लं वृत्तमुक्ता वृत्तानि कर्णिका दानां बहिस्त्रिणि प्रकल्पयेदिति वदन् च भ्रा मैव ॥ ॥
 कामिके स्त्रीष देवमभिचारः ॥ इति पद्मकुंडं ॥ ॥ अथाष्टास्त्रिकुंडमाह ॥ यथा ॥
 क्षेत्रव्यासजिनांशकेषु चतुरः संवर्धय साकं सुरांशेनै कस्य किलेडना बहिरमु
 ज्यैतद्वि तसावहेत् ॥ वेदास्य न्यदुदारदिगुणयुतं दिक्क्षेत्र मध्ये कृताष्टं केष
 ष्टगुणै रूतीयमितितै रष्टास्त्रिकुंडं भवेत् ॥ ॥ दिक्क्षेत्रयुग्ममथ यचतुरस्र
 युग्ममां च तदत्र परिमा र्ज्यमशौषमेव ॥ संपातनोत्तरगतं च तथा ष्टस्र चारै
 र्वाष्ट्रकल्पपनयेदिति कुंडरूपं ॥ ॥ इष्टचतुरस्र क्षेत्रस्य मध्यस्त्रं चतु

विंशति धाम्नाकाततो मध्यसूत्राचतुरश्रं शानन्याने कांशस्यैकेन त्रयस्त्रिंशं
 त्रानसमं संवर्धयतावन्मध्यसूत्रं कृत्वा तेनान्यच्चतुरस्त्रं कृत्वा तत्सर्वापरदक्षि
 णोत्तरमध्यसूत्राभ्यां कृतदिकचिह्नं कुर्यात् ॥ ततश्चैकैकदिक्कोणं तालं द्वि
 धाविभज्य मध्योऽं कयेदित्यष्टौ चिह्नानि स्युः ॥ तेष्वष्टचिह्नेषु एकैकमारभ्या
 तृतीयमातृतीयमष्टौ सरलसूत्राणि मिथः संपातयुगलानि दद्यात् ॥ ततश्चतु
 रस्त्रद्वयस्य प्रकृतिरूपस्य बाह्यस्य च दिग्ग्रेखाद्वयस्य च मार्जनादष्टसूत्रा
 मिथः संपाताष्टकां तरेरेखाभागा एकस्य च मार्जनादष्टास्त्रि कुंड रूपं दर्शये
 त् ॥ क्षेत्रफलं हस्तक्षेत्रं प्रकृत्य तावदुच्यते ॥ तत्र चतुर्विंशसंगुल व्यासं मध्य
 चतुरस्त्रं बाह्यचतुरस्त्रं स्फुल दशाष्टाविंशसंगुल व्यासं तावत्क्रियते तत्फलं
 सप्तशती सचतुरशीतिः ॥ ततश्चतुर्विंशसंगुल व्यासं तत्राष्टसूत्रा मेकस्य प्र
 माणं तावत्कर्णस्योच्यते ॥ सप्तसंगुला कोटिः ॥ एकविंशसंगुलो भुजः ॥ तयो
 र्गयोरेक्यं दशोनपंचशती तन्मूलं द्वाविंशतिर्यवाधिका कर्णाः ॥ एतच्च
 त्रिबाह्यचतुरस्त्रकोणे एकैकस्मिन् दृष्टव्यं ॥ तत्र तत्र त्र्यस्त्रिणि च फलं त्रिसप्त १८

तिः सार्धं ॥ योत्र कर्णः स एवाष्टसूत्राश्चतुरस्त्रद्वये एकैकस्मिन् मध्यसूत्रं तद्व
 र्गश्च तत्तच्चतुरस्त्रफलं ॥ दशोनपंचशत्येव ॥ अस्मिन्नेव द्वितीयचतुरस्त्रस्याभ्यं
 तरस्य फलं कोणभूमि वर्जमेकतांग छति ॥ कोणचतुष्टयभूमिश्चाधिकानि
 विशते तावदष्टास्त्रि क्षेत्रफलं ॥ तत्र कोणभूमि र्या बाह्यचतुरस्त्रकोणदीर्घ
 त्र्यस्त्रि क्षेत्रं तः पतति ॥ त्र्यस्त्रि फलं कुंड कोणभू व्यपनीतायां शेष भू तावदुच्य
 ते ॥ तथा तावद्भूतं त्र्यस्त्रि फलं कुंड कोणभू रेव ज्ञेयं ॥ तत्र त्र्यस्त्रि मूलभागे
 कुंड कोणद्वयाग्रं यावन्नीतं कर्णसूत्रं सप्तभुजं तावत्कोटिकंतद्वर्गैक्यमूलं न
 वांगुलानि सप्तयवाः ॥ एतेन परिच्छिन्नं यद्वह्निचतुरस्त्रकोणस्य त्र्यस्त्रि एत
 त्कर्णकंतफलं कर्णमानभू न्यवदनं समासार्धं चतुरंगुले सप्तार्धसप्त
 यवेतावत्तुल्यगुणे फलमंगुलानि चतुर्विंशतिर्यवाश्चत्वारः ॥ अपंच बाह्यच
 तुरस्त्रफलस्य द्वात्रिंशोऽंशः ॥ अत्र लंबस्य कर्णार्धमानताध्यक्षसि
 द्धा ॥ सप्तसंगुलसमचतुरस्त्रे हि कर्ण द्वयमपि तावदेवेति ॥ अथ बाह्यचतुरस्त्रको

गत्र्यस्योक्तफलान् दंडकोणद्वयसूत्रयोराभ्यंतरसंपातं यावधत्र्यस्त्रितावत्स
 लमुच्यते॥ तत्र त्र्यस्त्रिंशत्तुल्यभागं कुंडकोणद्वयाग्रं नीतं सूत्रं कर्णमानं त्रयांगु
 लानि सप्तयवाः॥ नदनं श्रुत्येतत्समासार्धं चतुरंगुलानि सार्धं सप्तयवाः॥ मध्य
 मलंबं चैतदधर्धमेवांगुलद्वयपादोनाश्रित्वारोपवाश्रित्यात्॥ बाह्यचतुरस्रस्य
 हिकर्णसूत्रेषोऽत्राधाभक्ते कोणादंशत्रयं सत्कांतः कुंडकोणसूत्रयोः संपातो
 भवत्पंराद्वयमेव तुल्यकांतः कुंडकोणाग्रद्वयनीतसूत्रस्य चतुर्थोऽंश एव लंबः॥
 एतच्च बाह्यचतुरस्रस्यांतः कोणे सप्तौंगुलसमचतुरस्रं निष्पाद्य द्रष्टव्यं॥ प्र
 कृते त्वंगुलद्वयपादोनचतुर्यव रूपलंबगुणिते तस्मिन् भवदनसमासार्धं च
 तुरंगुलसार्धं सप्तयवरूपं तस्मिन् फलं कोणत्र्यस्यार्धमानमंगुलानि द्वाद
 शयवौ द्वौ॥ अयं बाह्यचतुरस्रफलस्य चतुःषष्ठितमोऽंशः॥ अथ दीर्घत्र्यस्य
 अभ्यंतरकुंडकोणोपरिभागे त्र्यस्रौ फलं॥ तत्र भ्रूचतुर्दशमुरवं श्रुत्यं समा
 सार्धं सप्तमध्यमलंबो बाह्यचतुरस्रमध्यसूत्रद्वादशोऽंशः सप्तौंगुलानां त
 तीयोऽंशस्तदुपानेगुलानि षोडशसंख्यं शानि॥ अत्र लंबस्य बहिःचतुरस्र १९

यसूत्रद्वादशांशत्वेन निश्चय एवं कार्यः॥ बाह्यचतुरस्रकोणो दीर्घत्र्यस्रौ सप्त
 जै एकविंशतिकोटिकेयः कर्णस्तस्य तृतीयोऽंशः कर्णं प्रकल्प्य दीर्घत्र्यस्य परिभा
 गं त्र्यस्रौ द्विर्दशैवेतत्तत्रकोटिः सप्त॥ तद्वर्गकल्पितं बृहत्कर्णं तृतीयोऽंशः कर्णस्य
 गीदपनीयशेषान्मूलं दीर्घत्र्यस्योपरि त्र्यस्त्रिंशत्तुल्यभागः॥ स एव प्रागुक्तो लंबो
 दीर्घचतुरस्रमध्यसूत्रद्वादशांश एव॥ तदेतद्दीर्घत्र्यस्य तर्गतमूलभागे कोणत्र्य
 स्त्रिफलद्वयं प्रागुक्तं कुंडकोणोपरिभागत्र्यस्त्रिफलं चेदानीमुक्तं त्रयमेकत्रांगुलानि त्रि
 पंचाशद्यवत्रिभागे दीर्घत्र्यस्त्रिफलात्प्रागुक्ता सार्धं त्रिसप्तसंगुलात्मनोपनीय
 ते॥ शेषं विंशतिरंगुलानि त्रयोयवाः सत्र्यंशाः॥ एतद्दीर्घत्र्यस्य तर्गतकुंडकोणस्यैक
 स्य फलं॥ तच्चतुर्गुणमंगुलानि एकाशीतिः॥ अंगुलस्य द्वौ च शौच॥ आंतरचतुरस्रस्या
 ए सत्र्यस्य फलेन दशो न पंचाशती रूपेण सहोंगुलानि सैकसप्तसंगुलाधिकपंच
 चरातमितानि त्र्यंशौ च द्वाविति हस्तफलादंगुलचतुष्टयेन सत्र्यंशेन व्यभिचारो बा
 ह्यचतुरस्रस्याष्टाविंशत्यंगुलत्वे स्यादित्यनुपातः॥ यदि सैकसप्ततिपंचरात्या सत्र्यं
 राद्वयपाफलेन बहिःचतुरस्रमध्यसूत्रस्य मध्यचतुरस्रांतरसूत्राच्चतुरंगुलाद्विर्द
 श्यातदाष्टसप्तत्ययैकपंचरातफलेन केति चतुष्टयं हस्तफलेन गुणितं त्रयो

विंशतिराता॥ न चत्वारिंशतिरेषां पंचशतासैकसप्ततिः सत्र्यं शब्दया छेदः॥ त
 स्याज्यैतत्सूत्रलक्षणाजिनलवस्यैकस्त्रयास्त्रिंशं शब्दभागा इति तावती वृद्धिरप्य
 विंशतावधिकोक्ता॥ अनुपातलक्षणं च त्रींशो दर्शयत्॥ आद्यं तयोस्त्रिंशं शब्द
 भिन्नजाती प्रमाणमिच्छाचा फलमव्यक्तातिमभ्येतदंतगुणमादिना विभजेदि
 त्यलं॥ ॥ शारदा तिलकेतु॥ पूर्वोक्तं विभजे क्षेत्रं चतुर्विंशति भागतः॥ एकं भागं ब
 हिर्यस्य चतुरस्रं प्रकल्पयेत्॥ ॥ अंतस्त्रचतुरस्रस्य कोणाद्धीर्द्वा प्रमाणतः॥ बा
 ह्यस्य चतुरस्रस्य कोणाभ्यां परितो छयेत्॥ ॥ दिशं प्रति यथा न्यायप्रपणो
 स्त्रत्राणि पातयेत्॥ अष्टास्त्रिंशं कुंडमेतद्विंशति विद्वि रूपाहृतं इति॥ ॥ कामि
 केच॥ ॥ क्षेत्रात् द्वादशमं भागं चतुर्दि क्षुतदंतरे॥ विन्यस्य तत्प्रमाणेन
 तुर्यांश्च मपदं नयेत्॥ ॥ तस्य कर्णं प्रमाणेन तद्भुजा स्वपिलां छयेत्
 ॥ ॥ तत्राष्टस्त्रसंयोगादष्टास्त्रं कुंडमुच्यते इति॥ ॥ अत्र शारदा
 तिलके महत्तरमंतरं दृश्यते॥ ॥ कामिके लव्यतरमंतरं स्यात्॥ विप्रति
 पन्नाग्रं येष्वन्यतमालंबने विमलानां तल्लक्षानार्थं मिश्रमुपपत्तेर्यंकथने॥ इत्यष्टास्त्रिकुंडं॥ २०

इदानीं मंडपे पक्ककुंडेषु कस्य कार्यं क्व यो निरिति विवेकमाह॥ तत्र प्रागादि कुंडत्रयमुत्तरायं
 याम्यस्तु योनीतरं पंचकुंडी प्रागग्नि का पश्चिमयो निरत्र प्राक्कुंडवत्स्यान्नवमं च कुं
 डं॥ ॥ पूर्वाग्रेयदक्षिणादि कुं डानां पर्वभाग उत्तरस्यां कल्पयेत्पश्चिमापायोनि
 स्तु दक्षिणे निवेश्यात्ततश्च होमकर्तृ पक्षराभिमुखः॥ नैर्ऋत्यपश्चिमवायव्योत्तरे श
 नस्तु कुंडानां प्राचेव पर्वभागः पश्चिमे यो निरिति होता प्राङ्मुखः॥ पर्वदिक् कुंडवत्
 वमकुंडस्येशान पर्वतरस्तु प्राग्भाग उत्तरदिशि योनिर्दक्षिणतः कल्प्या॥ वेदि कुं
 डंतरस्तु ने हि स्थातुं नवकाशो नास्तिः वेदिश्च पृष्ठतः स्तुता स्यात्तन्मा भूदिति हेमा
 द्विरेवम कल्पयेत्॥ उक्तं च॥ दक्षे पर्वग्नियाम्यस्तु जलस्तु पश्चिमोत्तरे॥ नवम
 स्यापि कुंडस्य योनिर्दक्षदलस्थितेति॥ ॥ प्रसंगात्काम्यकर्मणि कुंडद्वयमन्यत्पं
 चास्त्रिसप्तास्त्रमुक्तं॥ तत्र पंचास्याह॥ क्षेत्रव्यासदलेर्कभागजुषिसंवध्यं शिकार
 त्रीं सहोक्तानां विंशतुवेन मंडलमिति व्यासार्थतः साधयेत्॥ पंचांशद्वितयोनि विस्त
 ति मितान्याः पंचतत्रावहेऽज्याषष्ठं शशराणि पंचगमयेद्दन्वानि पंचास्त्रितर॥ ॥
 चतुरस्रक्षेत्रस्येष्टस्य व्यासाद्धीर्द्वादशधा विभज्य त्रिंशं भागांस्संवर्द्धयेन्नवांशानां

योविंशोऽंशस्तेनसहिताः॥ तावताव्यासेर्द्धेनमंडलं वेदयेत्॥ तास्मिन्मंडलेयोज्या
 सस्तपंचधाविभज्यांशद्वयं हिवाशेषप्रमाणं ज्यासत्रं कृत्वा तस्मिन्मंडले तदतेज्या उ
 वदेकतः पातयेत्॥ तदाग्रासुनस्तावदन्यस्यातयेत्॥ पुनरेवमिति पंचकृतः पंचम
 ज्या तश्च प्रथमज्यामूललग्नः स्यादेवंमंडलान्तरपरिधौ पंचधनं विस्तृतेषां चम
 येतिर्यक्स्त्रंशरस्तस्याज्यायाः षष्ठंशेनैव भवति॥ एतव्यासदशांशेनेति यावत्ता
 नि पंचधनं विमार्जयेत्॥ ज्या एवरक्ष्याः॥ इति पंचास्त्रिकुंडं भवति॥ अत्रोपपत्तिः॥
 मंडल क्षेत्रपरिधिर्वृत्तव्यासस्य कृते मूलं परिधिर्न वेदशागुणायाम् स्यानेयः॥ तस्य
 चमांशधनुः प्रकल्प्य तस्याग्रयोर्दिज्या दत्त्वा धनुः संपाद्यते तदा तस्य मध्यतिर्य
 क्स्त्रंशरो वृत्तव्यासदशांशमान एव स्यात्स एव षष्ठगुणो ज्यामान मित्यत्रोपल
 ब्धिरेव प्रमाणं॥ तस्य धनुषः फलं॥ जीवांशरेक्यदलहतशरस्य वर्गदिशा हतं न
 वभिः॥ विभजे देवात्तमूलं प्रजायते कार्मुकस्य फलं॥ इत्युक्त्या नीय पंचगुणं व
 तफलं स्यात्तपे चोपहस्ता दीष्टे क्षेत्रतुल्यत्वेन संवादयेत्॥ व्यासाद्वर्गवर्गाक्षेत्र
 फलं दशागुणान्मूलमिति वृत्तफलानपनं प्रागुक्तं॥ प्रकृते हस्त क्षेत्रे गुलदशमां
 शोनैकत्रिंशदगुलव्यासं वृत्तं भवति॥ तस्य फलं सप्तशती सपंचपंचाशदगुला २१

भवति॥ व्यासदशमांशोऽंगुलत्रयं नवानां शतांशश्च तावच्छरके धनुषिशरषट्
 घातमिता ज्यांगुलानि अष्टादशसप्तविंशतेः पंचाशद्भागश्च तस्मिन्धनुषि फलांगु
 लानि पंचत्रिंशदधवास्त्रयश्च तस्य चगुणं फलं कृत्वा वृत्तक्षेत्रात्पातयेत् चेद्वृत्तक्षेत्रं
 गुलद्वयेनाधिकं॥ अत्रान्तरत्वाद्भेदोऽपः॥ अत्रमंडलपरिधेः तुर्थांशो पंचधा वि
 भक्ते मंडले च प्रागुदक्स्त्राभ्यां कृतदिकृचिह्ने त्रिज्यार्धमेकभक्तगुणोऽस्य कृतिं
 विशोध्य त्रिज्या कृतेः पदमनुष्य भवेद्विजीवेति॥ ज्या र्धरीत्यापि ज्यासाध्या॥ तत्र
 पंचधा विभक्तपरिधितुर्थांशो सपंचमांशोऽंशद्वये इदं ज्या र्धग्रं पततित त्रानुपाते
 न त्रिधा विभक्ते परिधितुर्थांशो पातः साध्यः॥ यदि पंचधा विभक्तपरिधितुर्थांशो
 शद्वयं सपंचमांशं तदा त्रिधा विभक्तपरिधितुर्थांशो किं फलं प्राप्तमेकस्त्रंशोऽंशानां
 पंचविंशोऽंशश्च तत्र प्रकारान्तरेणाप्यनंतरोक्तेन ज्यासाध्या॥ उक्तं च विज्ञानललिते॥
 सप्तमांशं बहिर्यस्य कृत्वा वृत्तमिह भ्रमात्॥ चतुर्थभागन्यनेन पूर्वक्षेत्रेण सं
 मितैः॥ ॥ धनुर्ध्र कृतिभिः पंचस्त्रैः पंचास्त्रिकुंडं॥ होमे प्रशस्यते भूतशान्ति
 नीग्रहनिग्रहे॥ ॥ अथ सप्तास्त्रिकुंडमाह॥ क्षेत्रं वा दले गारामलवजुष्यश्वांश
 ॥ इति पंचास्त्रिकुंडं॥

वृद्ध्यावितसर्द्धेनभ्रमयेदनेनवलयेतव्यासविंशोऽल ॥ स्याद्विंशोऽनवाहतश
 रेणैवज्ययातादशश्रवापाससमिधोमित्तुणमुखा-सोसास्त्रिणिवावहेत् ॥ ॥ न
 तुरस्त्रेष्टक्षेत्रव्यासस्यार्द्धषट्त्रिंशद्विभज्यसप्तोऽंश-व्यासार्धवर्धयित्वातावदेवव्या
 सार्धप्रकल्प्यभ्रमयेदेवंवृत्तक्षेत्रमुत्पाद्यतव्यासविंशतिआविभजेत्सएवविंशोऽंशो
 येषुधनुःपुशरोमध्यतिर्यक्स्त्रमेतादृशिनवगुणशरमितज्यास्त्रेणवृत्तांतर्मिथो
 मिलिताग्रेणसप्तकृत्यःपातितेनसप्तधनंषिकुर्यात्सप्तमधनुज्यायंप्रथमधनुर्ज्या
 म्स्त्रेणमिलतितानिचधनंषिमाजयेत्तज्याएवतिष्ठतितसप्तास्त्रिकुंडंभवति ॥ अत्रो
 पपत्तिः ॥ वृत्तव्यासविंशोऽंशःशरोभवतिसएवनवगुणोज्येत्यत्रोपलब्धिदेवप्रमा
 णं ॥ तत्रवृत्तव्यासेतावदष्टविंशतिरंगुलानि त्रिभागइयंचततोव्यासार्धवर्गदिसा
 दिनानीतंफलंषट्त्रिंशतीसैकोनपंचाशदंगुलानियक्कास्त्रिचत्वारिंशत् ॥ तत्रव्यासस्य
 विंशोऽंशोऽंगुलमेकंत्रयोदशत्रिंशोऽंशश्चशरःसनवगुणांगुलानिद्वादशानवेवदशमांशाः
 इयंज्याततोजीवांशरैक्यदलहतेत्यादिनाधनुःफलंगुलानिदशयक्काश्चत्वारिंशदेता
 निसप्तगुणानिचतुःसप्ततिरंगुलानिचतुर्विंशतिश्चयक्काःप्रागुक्तवृत्तफलात्पात्यंते
 चेत् ॥ शेषपंचशतीपंचसप्ततिश्चांगुलानियक्काश्चैकोनविंशतिरित्यल्पतरमंतरं २२

[OrderDescription]
,CREATED=07.08.19 10:26
,TRANSFERRED=2019/08/07 at 10:35:11
,PAGES=23
,TYPE=STD
,NAME=S0001350
,Book Name=M-180-KUNDPADHATI
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF

FILE23=00000023.TIF

,